

لاد داشتی خوییندگان ل دویش پیشینا خویینده وارهکی

• وصفی حسن رویانی •

دهلیفه کا کیم یا ن حالته کی دهروونی و ... هند] ب شیوازه کی
بدر ماناوم بهست و تزی بیرون سوزو هلویست .

کورته چیروکا کوردی پینگافه کا باش یا هافیتی و جهی خو
بین کری د ناف نه ده بین کوردی داو هنر و سالنک خوینده وار او
ئیکه مین چیروکا کوردی یا هاتیه نفیسین و به لافکرن ڈ لاین
(فونیادی ته موی) فه سالا 1913 ز پشتی هنگی چیروکا (له خه و ما)
هاته به لافکرن ڈ لاین (جمیل صائب) فه ل سالا 1925 و پشتی
هنگی بزا افا چیروک نفیسینی زیده تر لی هات و پیشکه فت ڈ لاین
نه ده بین و هونه ری فه هتا نه قزو ، فن کافن ڈی قادا چیروک
نفیسینی به رفره هتر لی هات و چیروک گه شتر لی هات ل سر
دهستی هندهک چیروک نفیسینی هفچه رخ و گلهک کومه لیت
چیروکا هاتنه بازاری .

کورته چیروکی مهیدانه کا به رفره هـ یا وهرگرتی ل قادر
نه ده بین داو لنک خوینده وار او کورته چیروک نهک ل پیش چافی
خوینده واری کورد هونه ره کی نویه به لکوڑ راستا هونه ره کی
نویه ل جیهانی ڈی چنکول دویماهیا سه دنی نوزدنی یا هاتبه
به لافه بیون و پیشکه فتن ل سر دهستی [موہاسان و
چیخوف] ای .

بن گومان پشتی گوپین که فتیه باری کومه لایه تی و
رامیاری بن میله تا گوپین و پیشکه فتن و دهستکاری که فت
هونه ری چیروکا کورت ڈی ڈ لاین نافه روك و رو خسارو بیرو
هز راشه .

کورته چیروک کاره کی هونه ری بن ناسکو و وورده و
شاره زایه کا هونه رمه ندانه و ناوازه کی شاعیرانه بی دفت
چونکی دکته به حسی [که رته کا کیم یا ڈیانی یا نژی به حسی

که نگه شه کاوان گولی بوی و عه باین خوه لکرت قه ستاشه قامی
کر ... شفان ژی دوویشرا چو دا نه چیت ... نوتومبیله کنی ل
هر دعوا دا ... شیرین کوشتو شفان ژی بریندار دبیت ،
شفانی دبه نه دختری و لی بیهنه که هن نه جونه و ژی دمریت و
ته مام دبیت ، به لی پشتی گفت و گویا دختری و باین شفانی
ده رکه فت نه گه را نه بونا عه بیال ژهندی یه کو (خوبنا) شیرینی و
شفانی و هک نیک نه بو [نیک ژوان نو نیکیتیف بو یا دیزی نو
بو زیتیف بو] .

نه فجا ژنیکا باین شفانی دهستیت خول سهرو میشکیت خو
دان و کره هوارو کازی و قیزی به لی پشتی که نگی ؟ .

هر و هسا دفن چیروکی دا بومه دیار دبیت کونه گه را
نه بونا عه بیال چی یه ژلاین زانیاری فه و کا چاوا کومه
مه سه لیت زانیاری به رو قاژی تی دکه هیت ، ب راستی مانشیتا
قی چیروکی کله کا دجمی خودا بوو کله ک دکه نافه بروکا
چیروکی دکونجی .

چیروکا دووی چیروکا نیزکزا بریندار ل زمانی گیاند ارا
دهیته ناخفتن یا جوانتر نه و بوب هزرا من ل سه رنیسیبا بو
زاروکایه چنکوب شیوه کنی گشتی ناف تو خمه چیروکیت هوسا
بو زاروکانه . چیروکا سی چیروکا (نافی من کی دی هلکریت)
به حسی دیاردہ کا دی دناف کومه لی مهدا دکهت نه و ژی مه سه لا
ناف هلکرتنی و شوینه واریی ... نافی مه سه لی جهنی خودناف
کومه لی مهدا یا گرتنی و کور شوینا باینی یه و کس نافی باین نا
هلکریت نیلا کوبو پاشی به حسی مرقه کی دکهت ینی جویه
با زیری و ینی شه بزری یه ژپه ربوشاتی و قله بالغا بازیری و سه
نه ختنی چایخانی ینی روینشتی بو (ته ماشهی سه رو به ری زیان
با زیری دکر) ده می شویشه کنی پیهسی ینی ب گوزه کا وی که لتسی و
بریندار کری .. هنده کا بیجه ک بو ده رمانکرو کره دناف
نوتومبیله کنی بو خه ستنی ... پاشی نوتومبیله کا دی ب ریکی ژه ل
نوتومبیلا وان داو جاره کا دی بریندار کره فهونه و مروف خرابتر
لی هات و هند خودبیت مروفیت وی بیت لی کوم بوبن و هن وی ینی
(کیچ) کری .. نه فجا دوی ده رافی ته ندر و ستنی ینی ته نکاف و
نه خوشی نه و پرسیارا ژنکا خودکر کا زاروک بویان نه ؟ پشتی

ژوان کومه لیت چیروکا بیت هاتینه بازابی ل سال
(1980ز) کومه له چیروکیت [جهند یادداشتین ہزیشکه کی] نه ویت
توده فانی هیژا دکتور نافع ناکره می نفیسی .
نه ف کومه له بیک هاتیه ژحافت چیروکیت کورت و نه گوتیه ل کیز
سالی هاتیه نفیسین .

وهک سه حکرنه کی بو [جهند یادداشتین ہزیشکه کی] دی
بینین دکتور نافع گلهک بایه خی د دهته بابه تیت خومال و
مروغایه تیی و چیروکیت خوب ناوه ازه کی شاعیرانه دنفیسیت
چنکو چیروکیت وی بربی نیکارو سوزو دلوغانیه و هر و هسا
شیوازی (اسلوب) ای نفیسینا چیروکیت وی شیوازه کی روون و
ناسانه و همی خوینده وار تی دکه هن بی ماندیبون .

پشتی مه بیدا جونه ک کری دناف به ر پریت فی کومه لا
چیروکادا نه م ثان چیروکا دادنین ژ چیروکیت رسالیزمی و
رسالیزم کومه لایه تی ، چنکو دکتور نافع هسته کا کومه لایتا
واقعی یا ههی و گلهک بایه خی د دهته کومه لی کوردی و مروفی
کوردو چیروکیت وی دکه نه به حسی جهند نیشیت پاشکه فتی د
چفاکنی کوردی داو کا چهند مروفیت بی گونته ه ژنه گه را ثان
نیشا ل به ر پیا چوینه و هر و هسا دکه ت به حسی تیکه مشتنا
به رو قاژی بو مه سه لیت زانیاری و راستی د ناف کومه ل
کوردی دا .

چیروکا نیکی ژنی کومه لا چیروکا یا کونافی وی (گونته ها
کی یه) به حسی دوو دیاردیت (ظاهره) خله ل دکهت دناف
کومه لی کوردی ، نیک ژوان و هسا یا رهوابیه کو دو تمام بو
پسمامی یه و هنکی دو تمام ل ویری بیت نابیت پسمام ج ژنکیت
دی بخوبینیت و یا دووی نه وه نه و ژن و میرا بیت زاروک نه بن
کومه ل گلهک شه پری وان دکهت و دادن کوعه یا ل نه بن نیکه ژ
گونته هیت مه زن نه فجا دی د به ر میرکی را بیشن داکو بو خو
ژنه کا دی بینیت یا ژنا خوبه ردت و ج حیسابا بو نه فین و
وهفاداریا دناف به را هه ردووکا ناکهین و نه م دبینین چاوا باینی
شفانی و دایکا وی و چوار خویشک و کسوکاریت وی هه می
شه پری وی دکهن و قهسا دبیژنی ، دا بو خو ژنه کا دی بینیت
چنکو ژنا وی (شیرینی) زاروک نابن و هه رو همی کافا شه پری
وی دنگل سه رفی چهندی هه تا جاره کی شیرینی ژی بیجه ک ژ

ههريا دگه خودكه ته قيپري و ههوار .. مروفيت وي وهسا هزر
كر كوكچك يا شينت بي و دجهنه دويش دختروري را دخترورديه
و پيرى سه حدكه ته كچكى كله كا خورستي يه (طبيعى) و نه يا
شينت ، بهلكو كله كا دروسته ، چنکوكچك نه رازيبونا خوديار
دكته برامبهار به رزه بونا. راستي و خه باتنى دكته دزى
درهوى و دورو روبياتى و خومه زنكرنى ...

ناخفتنت كچكى كارهكى مه زن ل دختروري دكته نونه شيا
بنشينت ههتا سپيدى ههريي مژبول بوب مه سه لا كچكى فه و فى
نعمونى مروشى دكومه لىدا .

ب راستى نهف چيروكه كله كا نارمانجبه ر بوجنکو نهف نمونه
د چفاكنى مه داد زون .

جيروكاكا شهشى ڙ چيروكىت (چهند يادداشتىن
بېشىكەكى) چيروكاكا «گوله كا دى ڏى وهريا، نهف چيروكه
هينرهشه ل سه رهندەك هزرو ته خمينيت كه فن دناف چفاكنى
كوددى داودكه ته به حسى (هوشيارى) كا چاوا نهه و هه فالايت خو
جونه دهرقهى باشپرى و بُوهق خوارن برد ا بېچهك خوژبىر
نهكەن و سه رېهستىا خو و هرگىن ... ل ئاقارى مارهك ب
هوشيارى نه ددهت ... هه فالايت وي د هەلدگىن دا بېنه
خهسته خانى بەلى هوشيارى كوتى من بېنه مال چنکو بابى من
وهناكەت بجهه خهستى ، نه فجا دبهنه مال ... ل مال بابى وي
شهپرى هه فالايت وي دكته و قهبول ناكەت بېنه خهستى و
فرىدكەت دويش مه لا عەل راونانى مالاشىخى و حجي سمایل دا
بىن وي بمژيت ... پشنى ب هر حالى هېيى هه فالايت وي
دختورى دېئىنە مال ، بەلى بابى هوشيارى رازى نابىت
هوشيارى بېنه دختورى و بکوتهك رازىبىو كول و پيرى
جاره سهريا وي بکەن ... د دەليفهكى را نۇتومبىلا ئىسماق
هات و ب لهزو بەز هه فالايت وي و دختورى هوشيار دانا دناف
ئىسماق دا ، بەلى فايىدە نه كروتەمامبىو !! ...

في چيروكاكا بهركەفتى بومه وينهكى فوتوكرافى بىن
دياردەكاكا پاشكەفتى و كەفنه پەرسىت گرت و دانا بېش چافى مە
مه ڏى دېت پلا باوهريا بابى هوشيارى ب نه فسانىت هېچ و

جازدا كوتى ڙنكا ته يا باشه و كوبهكى بوي .. كلهك كەيفا وي
ملت و هر پرسيارا كوبى خودكى ، هنگى هه ميا دكوتى توپى
نه ساخى و پرسيارا خو بکه تو فەرتى .. نهوى هر پرسيارا
كوبى خودكرو دكوتە مروفيت خوهوبىن نافى من ناهەلگىن ...
كوبى من دى نافى من هەلگرىت .. نه فجا بېرى رەنگى چيروك بول
مه ديار دكته كا ههتا كېز (پلى) مروفى كورد بايەخى د دەتە
شويىنه وارى و ناف هەلگرىتى و باكا چەندى بىن خوش و شاد دېيت
دهمى كوب دېيت .

جيروكاكا جوارى ڙ فى كومەلى ل ڙير نافى (فايبروما) يه ،
نقيسه فان ل سه ردوو هزرو ديار دېيت دى بىت رەوا دناف چفاكنى
كوددى دا دناختت .. نېيك ڙوان نافزبونا كچكى (نه ڙنکى) و
نعمونهكى دېئىت دناف چيروكى دا كا چاوا كچكى ب شەرم و
ترسى و شەمزاريقە د بەنە دختورى و كچك فە دشىريت و دېيىت
زكى من دېئىت و هندى دەيت خونە شينت بېيىت نەزا ئافزمۇ
جيروك ديار دكته كا چاوا دەمىن مروفيت وي زانى يەكسەر
كوشت و نەھيلا ... هزرا دووئى ڙ فى چيروكى دانەوە كونىشەك
يامەي نافى وي (فايبروما) يه يېنى ئېيشى زكى كچكى يان ڙنکى
مه زن دېيت و رەنگى ئافزبونى د دەت و كومەل و هساتى دكە هيit
كۆنەوە كچك يَا ئافزەو و مختى كومەلى هزرا ئافزىي بوكچەكى
دانانەوي كچنچى ج حال و عەيش نابىت ڙېر فەيتىا و ترسى و ههتا
كچكى دېنە خهستە خانى دەر دكە هيit نەو زك مەزنېبون
(فايبروما) يه نەك ئافزىي و (پىناسا فايبروما ڙ لايى زانستى فە يَا
جيروكى دا هەي) .

بېنى شىوهى دكتور نافع ئاکرەمىي بومە خويا دكته د
جيروكى دا كا چاوا كلهك جارا كومەلى مە تشىتت زانستى
خەلەت تى دكە هيit و نهف چەندە ڏى دېيتە نەگەرا پەيدابونا
هنندەك كوشتن و رويدانىت مەزن .

«كى بىن شينت» چيروكاكا هەزىيا فى كومەلى يه ، دكته
بە حسى كچكە كا نە رازى بېنى دەست و دارى دوييانى و چۈنە تىا
زىانى لېنى جىهانى و كا چاوا شەپو كوشتن بىت زود بوبىن و ج
بەهانى مروقا يەيتى و مروفانىي نەمایە و ج ترازوئى نەمایە
راستىي بىن بىتە كېشان و نهف كچە ڙېر قان نەگەريت مە كوتى

دختوری ههول دابا خهلكن مالا كچكى و مروفيت وى تىيىكەمېنىت ب پلا روشنېرىيا كچكى و هستا وى و كوتبا وان نەف كچه يا هەقدونەيا شىتەو هارىكاريا كچكى كرباپاشتە فانىا وى كرتبا ... نەك بىزىتى رىكى راستىي يا ب زەحەمەتە ودى ماندى يى وەستى !! بى كومان نەف وەلامە نەيا زانسىتى بو ونە وەلاما كچكا خودانا قان بېرىو هزراو هستا بو ... تىشتەكى دى سەرنجا من پاكىشىا دەمىن من پىداچۇن بىشى كومەلى كرى نەوزى نەوه ، سى چىروكىت فى كومەلى دەم [الزمن] تىدا نەيا خويما بۇو تىدا نەبو چىروكىا كونتە ما كى يە چىروكما فايبروما و چىروكما حەقى فەحسى نەف چەندە يانكۇن بۇنا دەمى دچىروكى دا زپلا هونەريا چىروكى كىم دكەت ...

ھەر وەسا كارئىنانا چەند (بەيقيت) كرمانجىا ژىرىي ژ كارىت قەنج و پرسۇود بودكتور نافع بىن رابى و هەولە كا هەزى بۇ ... ل دويىماھىيى مە دېقىت بىزىن تۈرەقانى بەركەفتى دكتور نافع ئاڭرىھىيى بىن سەركەفتى بودكىرتىا چەند وينە كا ژ جىهانما مە يَا بەر كۈغان و دەزايەتى (متناقضات) و هەول دا بېجىتە دناف دەرۈونى مروفى و ناف ئاخىنکو خۈزىك و هەستىت وى .

[چەند يادداشتىن بىزىشكەكى] پەشكدارىيە كا هەزى بود قادا چىروكما كوردى داو بۇ مە راستىيا ژيانا ناخخوبىي و دەرفەمى ياجەند نۇمنە كا ژ كومەلى مە ديار دكەت و دكتور نافع ئاڭرىھىيى بىشى چەندى كىتىيە كا جوان و بەركەفتى دانا دكتىيخانا كوردى داو نەم وەك تىيىنەكى دى بىزىن خۇزى دكتور نافعى شىيانىت (طاقة) خو يىت هوزانى ۋە كىشاپان او كربانى سەر شىيانىت خودقادا چىروكى دا ...

چىنكى شىيانا وى يَا نەقىسىنى و بېرىو هزرىت و بىنېنلەي بۇ كىفتارىيا پەر دىيار دېبىت ل چىروكى داو چىروكىت دكتور نافعى ب شىوهكى ئارمانچى بەرتۇرۇنتر ژ هوزانىت وى ھەلۋىستا وى خويما دكەن بەرامبەر ھەمى بابەت و كىفتارىيا كومەلى و مروفایەتىي .

بۈيجۈ دۈير ژانىيارىي و ھەر وەسا مە دېت كا چاوا نەوگەنگەشا بابى وى كرى دكەل دختورى و ھەقالىت وى ل سەرخەستى و شىغۇ مە لاو قەلە بالغا وان گەلەك وەخت بۇراندۇب خەستەخانى را نەگەشتىن و هوشىيار تەمام بۇ !! ...

(جەقى فەحسى) چىروكما دويىماھىيى يە يَا فەن كومەلى ... ب راستى فەن چىروكى پېچەك جىاوازىيا ھەى دكەل بابەتى چىروكىت دى و ب هزرا من بەحسى مەسەلە كا ھەفچەرخ و تايىەتى يە ... چىنكى دكەت بەحسى دختورەكى و دختورى ھەزرىت ھەزاريا خودكىن دەمى قوتاپى و تان نەبوبخوت و گەلەك بۇزى دكىتن چىنكى خوارىن نەبو بخوت و فى دختورى چەند نەخوشىيەك دېتىبا نەف رويدانە ژ بېرى نەدچو ... پاشى دكەت بەحسى كىنگەشا مروفەكى و دختورى ل سەرخەقى فەحسى ... پاشى دەھىتە سەر بەحسى مالا (جەوهەرى) كا چاوا جەوهەر ب باب ۋە دەرەپەرەپەرەزەزە مالاتى فە نەماو بۈيجۈ و بەراتە بۇو كەس لى نەما ژىلى برايەكى و بېرە دايىھەكى نەوزى نەو يىت د خانىيەت نۇرى دا نىزىكى بازىرى ... نەم داشىن بىزىن چارچوھى فەن چىروكى چارچوھەكى قەھرى و گوفانىيى يە بىرە ژ ھەزارىيەتە تا وېر انكىرنا مالەكى و بەرەر حالى ھەئى نەف چىروك بەحسى كۇفانە كا ھەفچەرخ .

پەشتى مە تىشتەك ژنافرۇكما ھەر حەفت چىروكما زانى دى مىيىنە سەرتايەكى دى ژىنى پىداچۇنى ... لەپىرى مە دېقىت جەن داخىي يە كۆ چىروك نەقىسى مە فولكلور ب كار نەئىنابى دناف چىروكىت خوداو وا بىزانم بىن نەفىت دۇپىارەكەين و بىزىن كۆمۈرلە كۆمۈرلۈ كارئىنانا وى ئىكەن ژ كارىت ھەرە گەنگە ل سەر شانىت روشنېرىي كوردو دېقىت ئەم ل ھەمى بزاڤىت خودا فولكلورى ژ بېر نەكەين و ب كار بىبىن ئەنەن كۆمۈرلە كۆمۈرلۈ كار بىبىن دناف شىعرا ھەفچەرخ داو چىروكى داو يان ب كار بىبىن دناف شىعرا ھەفچەرخ داو چىروكى داو هونەرلى تەشكىلى داو شانوىيى داو ... هەت .

نەف ژ لايەكى و ژ لايەكى دى فە ئەگەر بەرى خوبىدەنە چىروكما (كى بىن شىتە) دى بىن ئەنەن چارەسەر كىرنا نەقىسى ئانى بۇ حالەتى كچكى و بەرسقىت دختورى دكەل وى نە چارەسەر كىرنا كا زانىيارى و راستەقىنە بۇ چىنكى بېتىقى بۇ